

Recenzija
UDK 331.876.3

SOCIOLOŠKO ISTRAŽIVANJE RADNIH AKCIJA

Grupa autora: Četiri priče s »Otoka mladosti«,
CDD SSOH, Zagreb 1981, 262 str., šapirografirano

Valjani poticaj razmišljanju o omladinskim radnim akcijama u ovom trenutku mogao bi biti dvostruk: rezimirani su rezultati prošlogodišnjih akcija i omladinska organizacija intenzivno radi na pripremama ovogodišnjih radnih akcija, a još pamtimo i svakovrsne napise u štampi posebice omladinskoj, koja je prošloga ljeta revnosno pratila brigadirski rad i život. Istini za volju, valja priznati da su prošle godine akcije i brigadiri bili pikantniji novinarski zalogaj zahvaljujući nekim ekscesima ili neubičajenostima — barem u odnosu na dosadašnja akcijaška zbivanja i iskustva — što je potaklo i razbuktalo različite rasprave. Spomenimo samo dva ekstremna slučaja koja su, iako ih ne ubrajamo u probleme istoga ranga, podjednako zaintrigirala širu javnost kao i ljude koji se bave organizacijom i analizama radnih akcija: uništenje sadnica da bi se prebacila norma što je mnoge podsjetilo na razgovore o sistemu takmičenja i amaterski rad sekretara (komandanta) radnih akcija što je zaoštrilo diskusije o načelu dobrovoljnog rada i omladinskom (ne)profesionalizmu uopće.

Međutim, neposredni povod da se na ovom mjestu nešto kaže o omladinskim radnim akcijama jest potkraj prošle godine publicirano istraživanje **Četiri priče s 'Otoka mladosti'** što ga je u organizaciji Znanstveno-istraživačkog odsjeka Centra društvenih djelatnosti SSOH još 1978. godine na SORA »Otok mladosti« provela grupa mladih sociologa (Mladen Kokot, Željko Potočnjak, Perla Tadej, Marica Vidušić i drugi) pod voditeljstvom mr Miroslava Jileka. To je istraživanje zanimljivo jer uključuje i metodologiju, rezultate do kojih se došlo i probleme istraživanja općenito a korisno je jer postavlja nova ili potencira stara pitanja oko omladinskih radnih akcija, ali i provokativno jer posredno upućuje na neiscrpu temu mladih, njihove organizacije i omladinski aktivizam.

Možda ili upravo zbog svega toga rezultati istraživanja dočekani su pomalo s podozrenjem, skepsom, pa čak i neodobravanjem. Osnovne sumnje, doduše, odnosile su se na primijenjenu metodu (uzgred rečeno, metodu koja ni u nas ni u svijetu nije uhvatila dublje korijenje u znanstveno-istraživačkoj praksi, a kamoli u široj javnosti), ali valja znati da takve reakcije u krajnoj liniji dovode u pitanje validnost dobivenih rezultata.¹ A samo to je

1) U osvrtnu na **Četiri priče s 'Otoka Mladosti'** Predsjedništva RK SSOH, koje je bilo naručilac istraživanja, između ostalog piše: »Međutim, metoda promatranja primijenjena u ovom istraživanju, gdje se na temelju jedne smjene omladinske radne akcije »Otok mladosti«, usput rečeno izuzetno specifične omladinske radne akcije (što je potpuno zanemareno) pokušalo dati sliku funkcioniranja odnosno nefunkcioniranja samoupravljanja, neprimjerena je metoda. Pogotovu što su dobijeni zaključci generalizirani«. (**Četiri priče s 'Otoka mladosti'**, str. 261).

dostatan razlog da o toj (osporavanoj) metodologiji govorimo i više nego što je to uobičajeno.

Ukratko: radi se o terenskoj metodi suučestvujućeg polustrukturiranog promatranja što znači da su istraživači-promatrači bili neposredni sudionici određenih zbivanja sa zadatkom da u skladu s grubo naznačenim ciljevima istraživanja što vjernije evidentiraju sve relevantne događaje, ljude i odnose. U ovom je slučaju cilj istraživanja bio kritičko promatranje života i rada na određenoj radnoj akciji u jednoj smjeni pri čemu je pažnja usmjerena na praćenje funkcioniranja samoupravljanja i to na razini analize međuljudskih odnosa i grupne dinamike radi mijenjanja i poboljšanja uočenih situacija i tendencija koje uzrokuju društveno nepoželjne efekte. Možemo se složiti s prigovorom da je slučajni odabir SORA »Otok mladosti« kao jedinica analize ponešto nespretan budući da se radilo o radnoj akciji koja zbog nekih objektivnih i niza subjektivnih, specifičnih, uglavnom nepovoljnih okolnosti, nije tipična, tj. reprezentativna omladinska radna akcija. Naime, bilo je poznato da su zbog otočke lokacije uvjeti života (tj. stanadrd) nepovoljniji nego na drugim akcijama, te da su teškoće u organiziranju akcija kao i samoga rada na otoku (veće nego na prosječnim akcijama) uočene i ranije. (Ali, kako ćemo vidjeti kada se koncentriramo na rezultate, ta nepromišljenost, na sreću, nije rezultirala istraživačkim promašajem.) Inače, sama metoda o kojoj je riječ opterećena je velikom dozom subjektivizma čemu se nastojalo doskočiti uvođenjem više promatrača u istu situaciju koji međusobno mogu korigirati različita viđenja istoga događaja, jer činjenica je da različiti ljudi različito opažaju ista zbivanja zbog čega pažnji samo jednog promatrača mogu promaći neki veoma relevantni momenti. Različitost percipiranja je i eksperimentalno utvrđena: I. W. Benett je na temelju rezultata serije ispitivanja svrstao promatrače u skupine empirijskih etnografa, i socijalnih antropologa koji se međusobno razlikuju po »vidnom ili perceptivnom kutu«. Dakako, optimalni promatrač je onaj koji uspijeva objediniti najbolje karakteristike svih tipova promatrača, preciznije rečeno »onaj koji uspijeva uočiti sve relevantne detalje neke socijalne situacije, te koji je u stanju identificirati neka strukturalna obilježja situacija i zbivanja, odnosno otkriti i neke trajnije veze između pojedinih detalja i činjenica« (M. Jilek: **Cetri priče s 'Otoka mladosti'**, str. 221).

Međutim, različitost percipiranja promatrača bitno ne umanjuje (nego naprotiv, čini bogatijim prikupljeni materijal), objektivnost promatranja ukoliko se maksimalno anulira negativan utjecaj psihofizičkih i socioekonomskih faktora. U ovom istraživanju to se nastojalo postići (uz već spomenuto uvođenje dva promatrača u istu situaciju), odabirom promatrača koji već imaju akcijaškog iskustva, njihovim upoznavanjem s konceptualnim i hipotetskim okvirom istraživanja i izradom podsjetnika za promatrače. Respektiranjem tih metodoloških uputa subjektivizam promatrača smanjen je na najmanju moguću mjeru što ujedno osigurava i neophodnu razinu objektivnosti promatranja.

Usput napomenimo i to da je metoda suučestvujućeg promatranja i svojevrsan istraživački »luksuz« kojega si možemo dozvoliti ako posjedujemo osnovne egzaktne podatke o najznačajnijim problemima odabrane istraživačke teme ili situacije. Omladinske radne akcije upravo su jedna od rijetkih

društvenih pojava u nas koja je koliko-toliko longitudinalno istraživana (uglavnom klasičnom empirijskom metodom anketiranja počev od 1958. godine kada su obnovljene velike savezne radne akcije i kada je dr Rudi Supek s grupom studenata proveo prvo empirijsko istraživanje omladinskih radnih akcija u nas), a pored toga radne su akcije po svojim karakteristikama gotovo savršeno aplikabilan sociološki fenomen za terensko istraživanje ovoga tipa.

Metoda primijenjena u istraživanju uvjetovala je i način obrade i prezentiranja rezultata istraživanja. Publikacija se sastoji iz zabilješki i opservacija istraživača-promatrača uobličjenih u tri kronološka izvještaja poluliterarnog karaktera i jednog izvještaja problemski strukturiranog iz čega se izvede zaključna razmatranja. Točnije, tri priče su štivo koje predočava dinamičnu sliku života i rada unutar pojedinih brigada i naselja, dok je četvrta 'priča' opis i analiza procesa udruživanja na razini rukovodstva akcije. Iz toga materijala voditelj istraživanja je induktivnim putem nastojao utvrditi neke zakonitosti i izvući generalnije zaključke. Treba napomenuti da ti zaključci nemaju i ne mogu imati ambiciju konačnog definiranja problema jer je sociološkim istraživanjima ovoga tipa imanentna otvorenost k različitim tumačenjima opisanih pojava. Drugim riječima, predloženi materijal može za svakog onoga čitatelja koji je opremljen određenim znanjem, iskustvom i intelektualnom radoznaalošću biti dovoljno inspirativan da nastoji doći do vlastitih zaključaka.

Pojedinačni rezultati sistematizirani su u generalnije zaključke u onoj mjeri u kojoj to znanost dozvoljava, a istodobno oni su primjetno na tragu rezultata nekih prijašnjih istraživanja koja su se bazirala na drugoj metodologiji a što može biti dodatni argument za potvrdu kao i provjeru valjanosti nove metode. Ali, za razliku od tih istraživanja ovo o kojem govorimo izrazito je pragmatičnog karaktera podjednako usmjereno na otkrivanje slabosti kao i artikuliranje prijedloga za otklanjanje istih zbog čega je pažnja istraživača bila usredotočena na ono 'loše' ili nedovoljno dobro. Zbog toga su i uslijedile zamjerke naručioca da se zaboravilo na ono dobro čega je valjda bilo i na toj radnoj akciji (zlobnici bi mogli primijetiti da će lukav istraživač radije sudjelovati u nekom lijepom, velikom, fundamentalnom istraživanju, čiji su rezultati uvijek na tragu poznatih, historijskih istina i iskustava, a oni neiskusniji zaglibit će u pragmatici koja se uvijek nekome mora zamjeriti) pri čemu je jedini problem u tome što taj prigovor ispušta iz vida ciljeve i svrhu samoga istraživanja. Ako su već postavljeni ciljevi kakvi su postavljeni onda minimum znanstvene korektnosti i društvene odgovornosti zahtijeva da se njima i udovolji. A ako 'nesretnim slučajem' polučeni rezultati ne odgovaraju nekim očekivanjima ili stremljenjima ne treba zbog toga a priori kriviti istraživanja 'kao takva' koja na koncu konca ne mogu ništa ako 'zločesta' praksa neće da sluša teoriju i naše želje. Jedno je jasno: bilo teorijska bilo empirijska znanstvena istraživanja ne mogu računati na društvenu opravdanost i spoznajnu relevantnost ukoliko pristaju na ulogu cenzora ili lakirera nečijih — pa makar to bio i direktni naručilac, a zapravo tim prije — slabosti ili promašaja. Dakako, to vrijedi samo u slučaju ako nitko nema monopol na (svoju) istinu i pravo da uvijek i unaprijed bude u pravu, ako nitko nema mogućnosti da svoje volontarističko (ne)snalaženje

u društvenim kretanjima zaogrće neprikosnovenošću viših ciljeva i ako se ne smatra da su zdravorazumsko iskustvo i vruća htijenja dostatna da se isprave sve deformacije neposlušnog jučer, danas i...²

Dakle, kakav je profil našeg brigadira danas?

Rezultati istraživanja **Vrijednosne orijentacije brigadira** autora Vladimira Obradovića (znanstveno-istraživački odsjek CDD SSOH, 1967) upozoravaju na to da su brigadiri pozitivno selekcionirana skupina s obzirom na prosjek omladinske populacije u odnosu na socijalnu ekspanzivnost, društvenopolitičku opredjeljenost i angažman, te idejne orijentacije. To konkretno znači da se na radnim akcijama zbližava omladina različitih stupnjeva obrazovanja i iz različitih socijalnih (i nacionalnih) sredina, da među brigadirima ima veći broj onih koji su članovi SK i čiji su roditelji istoga opredjeljenja, te da izražavaju afirmativniji stav prema marksizmu, samoupravljanju i ulozi radničke klase u našem društvu iako su u velikom broju skloni »teoriji radnog naroda« i indirektno ukazuju na potrebu osuvremenjivanja marksističke teorije na današnjem stupnju društvenoga razvoja. Posebno je zanimljiv podatak da je njihova percepcija funkcioniranja samoupravljanja bitno determinirana njegovim (ne)ostvarivanjem u sredinama iz kojih brigadiri dolaze, tj. dobrim je dijelom opterećena posrednim iskustvom o konkretnim slabostima i devijacijama samoupravljanja u praksi. Svi ti podaci govore o tome da su brigadiri onaj dio omladinske populacije koja ima već formirana globalna idejna opredjeljenja, ali ipak ne u tolikoj mjeri da ne bi bilo moguće učvrstiti, korigirati ili promijeniti određene stavove (one koje smatramo društveno nepoželjnima ili čak neprihvatljivim).

Što se tiče samih radnih akcija naročito su važni podaci o motivaciji brigadira za dolazak na akcije: njihova je motivacija bazirana na percepciji trajne odgojne vrijednosti radnih akcija za omladinu s tim da na ponovni dolazak na radnu akciju presudan utjecaj ima prethodno iskustvo o organiziranosti akcije i razvijenost međusobnih odnosa na njoj. Upravo na te aspekte odnosi se većina (samo)kritičkih objecka brigadira: dok se zbližavanje omladine iz različitih socijalnih i nacionalnih sredina ne dovodi u pitanje, nedovoljno dobra organizacija rada, nepripremljenosti radnih zadataka i nedovoljan stupanj demokratizacije odnosa i razvijenosti samoupravnog odlučivanja nisu tako jednodušno pozitivno ocijenjeni. U slučajevima kada jedan od tih elemenata osjetno zakaže takvo stanje direktno rezultira demotiviranjem brigadira za ponovni dolazak na akciju i formiranjem negativnog stava prema radnim akcijama uopće.

Do slične konstatacije isti je autor došao u nešto pragmatiskije koncipiranom istraživanju **Društvene determinante uspješnosti radnih akcija** pro-

2) O različitostima uloga i kompleksnosti međusobnih odnosa svih aktera u realizaciji nekog istraživačkog projekta argumentirano i vrlo obrazložno govori G. A. Gilli (**Kako se istražuje**, Školska knjiga, Zagreb, 1974.; poglavlje »Protagonisti istraživanja (ili istraživanje i moć). Naime, u svakom društvenom istraživanju postoji subjekt (istraživač), objekt (pojedinaac ili društvena grupa koji su predmet istraživanja), i naručilac (financijer i korisnik rezultata istraživanja), ali njihov je međusobni odnos rezultat uloga koje imaju u istraživanju. Po Gilliju, istraživač na osnovi znanja i tehnika kojima raspolaže dobija zadatak od naručioca, a na istoj toj osnovi posjeduje stručnu moć nad objektom istraživanja. Ali, naručilac je taj koji ima materijalnu moć i koji odlučuje da li će i u kojoj mjeri koristiti rezultate istraživanja, pa prema tome postavlja granice stručnoj (po)moći i određuje smjer i intenzitet akcije u odnosu na mijenjanje istraživanog objekta. U tom procesu objekt ispitivanja je pasivan i bez moći da intervenira u tehnički mehanizam istraživanja kao ni u posljedice primjene tih tehnika. Očigledno je da takozvani društveni značaj istraživanja neposredno i u najvećoj mjeri ovisi o naručiocu istraživanja i njegovoj spremnosti da uvažava autoritet znanosti (istraživača) kao i praksu objekta (tj. realno stanje i procese).

vedenom 1979. godine (ponovo u organizaciji Znanstveno-istraživačkog odsjeka CDD SSOH, a napominjemo da je u oba istraživanja anektiran uzorak brigadira sa svih radnih akcija organiziranih na području SR Hrvatske). Te godine utvrđene su negativne kvalitativne promjene u općoj motivaciji brigadira, tj. smanjenje opće motivacije prema širim društvenim razlozima organiziranja radnih akcija čime se direktno dovodi u pitanje njihova odgojna vrijednost za omladinu. Kao najznačajniji uzroci promjena motivacije — od percepcije mogućnosti radne i društvene afirmacije pomak ide u smjeru percipiranja akcija kao mogućnost udovoljavanja potrebi mladih za kolektivnim životom — izdvajaju se: smanjivanje društvene potrebe za dobrovoljnim omladinskim radom, nedovoljan radni i ekonomski efekt radnih akcija, te sporost u uvođenju tehnoloških i organizacijskih inovacija na njima. Te slabosti, uz nezadovoljstvo razvojem brigadirskog samoupravljanja i međusobnim odnosima brigadira, razlozi su gubljenja svake motivacije nekih ispitanika za ponovni dolazak na radnu akciju. Prilikom analize brigadirskog samoupravljanja pokazalo se da se brigadirska kritika odnosi na nedostatno i nepravovremeno informiranje i nedovoljno demokratske izbore rukovodstva s tim da izražavaju jasan stav da ne žele neposredno odlučivati o svim pitanjima nego »samo« o problemima važnim za brigadirski život i rad. Ovako iskristaliziran stav brigadira indikacija je kvalitativne promjene stavova o samoupravljanju — brigadiri pouzdanije znaju u čemu je bit stvari zbog čega i znaju što neće a što hoće (a to je nezaobilazan preduvjet svakog svjesnog i savjesnog odlučivanja).

A do kojih je rezultata došao mr Miroslav Jilek sa suradnicima? Moglo bi se reći identičnih, unatoč drugom pristupu i razini analize. Istraživači su se koncentrirali na sve one momente koji su nezaobilazni u akcijaškom radu i životu: takmičenje, udarne dane, društvene aktivnosti, neformalna druženja i spontana grupiranja, tradicionalne i samonikle simbole, stil rukovođenja, (ne)disciplinu, proces samoupravnog odlučivanja..., a iz svega toga mogu proizaći samo vrlo konkretni zaključci i prijedlozi kojih se autori nisu libili. Polazište Jilekove interpretacije jest zapravo zahtjev za redefiniranjem društvene uloge i značaja omladinskih radnih akcija što implicira optimalno »pomirenje« ekstremnih koncepcija — ili isključivo ekonomska opravdanost ili prvenstveno ideološka socijalizacija. Da li su ta viđenja odraz nekih dominantnih društvenih kretanja ili su logičan verbalni izraz same akcijaške prakse dvojbeno je, ali nije nepoznato da su radne akcije prolazile kroz razdoblja uspona i stagnacija ostavši u mnogim elementima do dana današnjega u okvirima zadatim u neko drugo vrijeme.

Danas se, uz radne efekte i ostale potvrđene vrijednosti, u okviru radnih akcija nastoji razviti još jedna kvaliteta — osposobljavanje mladih za samoupravljanje. Međutim, ostvarivanje brigadirskog samoupravljanja organski je vezano uz radni efekt, a višestruko značajni rezultati ovoga istraživanja odnose se upravo na problem radnog učinka. Naime, većina konflikata i nezadovoljstava proizlazila je iz nemogućnosti da brigadiri urade ono i onoliko koliko su smatrali mogućim i potrebnim (a čemu je u konkretnom slučaju najčešće »kumovala« loša organizacija rada). Gotovo svim brigadirima radni učinak je izuzetno važan jer ga praktički percipiraju kao najpouzdaniji indikator uspjehnosti radne akcije.

Vjerojatno je to i jedan od najvažnijih razloga što su brigadiri, uz nezadovoljstvo organizacijom rada, pokazali i dobru volju i spremnost da samoinicijativno poprave ono što se popraviti daje. Shvativši gdje i kako se nešto radi (na žalost, najteže im je bilo shvatiti zašto se tako radi) domišljali su se tome kako da uštede vrijeme i radnu energiju. Uz radni učinak žilavo je vezana i tradicija udarnih dana, normi i njima pripadajućeg sistema takmičenja, a taj problem Jilek radikalizira pitanjem o smislu njihova opstojanja, (a nije ni prvi a vjerojatno ni zadnji koji je došao do takve dileme)³.

Ipak, problem kroz kojega se prelamaju svi spomenuti i ostali aspekti brigadirskog rada i života jest problem samoupravljanja, konkretnije ospobobljavanje za samoupravljanje. Osamdesete su godine i tridesetogodišnje samoupravno iskustvo je već iza nas, a na akcije nam dolaze sve mlađi i mlađi brigadiri iz čega logično pretpostavljamo da su i prijemljiviji za usvajanje novih znanja i iskustava i manje bremeniti predrasudama i tuđim iskustvima. Međutim, što se dogodilo kada su brigadiri prispjeli na istraživanu radnu akciju? Nije presudno to što ih je dočekalo već imenovano rukovodstvo na čiji izbor nisu mogli utjecati, nego je problem u (ne)snalaženju svih aktera u procesu samoupravljanja. Razina samoupravljanja ovisi o organizaciji i rezultatima rada, međuljudskim odnosima, demokratskom ponašanju i spremnosti da se preuzmu obaveze i odgovornosti. Analiza konkretnog procesa odlučivanja ilustrira upečatljivu zbirku već »klasičnih« slabosti: neargumentirana obrazloženja, formaliziranja i inzistiranja na normativnim odredbama, zloupotreba funkcija, sklonost autoritarnosti, indolencija, toleriranje očigledne nediscipline ili pak antipatično tvrdoglavljenje da na trasi nema predaha, bratimljenja brigada po »direktivi«, inzistiranje na vojničkim shemama i simbolima kao nezamjenjivim obilježjima radnih akcija bez obzira na njihov stvarni smisao i sadržaj . . .

Radi se naprosto o tome da organizatori omladinskih radnih akcija vrlo često ispuštaju iz ruku jedinstvenu šansu da iskoriste date uvjete za pozitivan pomak u eventualno negativnoj percepciji funkcioniranja samoupravljanja jer omogućiti svim tim mladim ljudima da samoupravljaju (tj. maksimalno i odgovorno odlučuju o vlastitu radu, njegovim rezultatima i međusobnim odnosima) krajnji je domet organiziranja rada i života na radnim akcijama.

Kako vidimo, zaključci istraživanja konkretni su i upućuju na potrebu promjena u organiziranju i provođenju omladinskih radnih akcija. Međutim, valja napomenuti da je u određenoj mjeri propuštena prilika da se prikupljeni materijal još bolje iskoristi, jer zaključci koje autor izvodi nisu u dovoljnoj mjeri potkrijepljeni teorijskim argumentima. Naime, uspoređivanje zapisa promatrača s odabranim tekstovima iz materijala omladinske organizacije koji tretiraju probleme radnih akcija ipak nije dostatno za donošenje nediskutabilno utemeljenih zaključaka. Poštujući namjeru autora da omogući čitaocu što slobodniju interpretaciju prezentiranih podataka ne mo-

3) Još prije 20 godina Rudi Supek je došao do sličnih razmišljanja. Osvrćući se na te probleme u širem kontekstu, on između ostalog, piše: »Međutim, napregnut život, nedostatak iskustva, autoritativni način rukovođenja kao i sam sistem takmičenja išao je, doduše, oštro prema radnom uspjehu, ali istovremeno i protiv zblizavanja brigada. Prevelika napregnutost u akciji i osjetljivost na radni uspjeh razvijala je antagonizme među brigadama, a istovremeno kvarila ne samo odnose među brigadirima raznih brigada već i odnose u samoj brigadi«. (R. Supek: *Omladina na putu bratstva*, Mladost, Beograd, 1963., str. 322).

žemo a da ne upozorimo da to može imati i drugačije — neželjene — posljedice. Budući da se ne radi o egzaktnim podacima koji govore nesmiljenim jezikom brojaka nego o evidentiranju događaja i ponašanja, sloboda interpretacije lako se može pretvoriti u proizvoljnost zaključivanja. Stoga prigovor o nedovoljnoj teorijskoj utemeljenosti ne ide u smjeru zahtjeva za akribijom nego upozorava na neekspliciranje spoznaja s područja psihologije, što bi u ovom istraživanju bilo višestruko korisno. Teorijski modeli grupnog i individualnog ponašanja povezani s konkretnim zbivanjima i ponašanjima na istraživanoj radnoj akciji omogućili bi bolje razumijevanje njihove međusobne povezanosti. Društveni procesi i odnosi u svakoj zajednici imaju određene zakonitosti i znanstveno umijeće potvrđuje se upravo njihovim prepoznavanjem i objašnjavanjem. Da se u ovom istraživanju malo više pažnje obratilo na taj aspekt sigurno je i da bi neke sumnje u vjerodostojnost zaključaka nužno otpale. To ne znači da sumnjamo u zaključke autora, ali valja znati da potencijalni korisnici rezultata istraživanja ne moraju biti opremljeni prethodnim znanjem koje se u ovako publiciranom istraživanju, očito, podrazumijeva. U ovom slučaju »pogreška stručnjaka« može direktno naškoditi rezultatima njegova rada što u istraživanjima, posebice pragmatiskim može dovesti u pitanje u smisao čitavog rada. Naime, pretpostavka je da različiti korisnici istraživanja imaju različita iskustva, a ako ne vladaju određenom teorijskom aparaturom, nerazumijevanje i neslaganje su logična i lako moguća posljedica njihove zdravorazumske interpretacije.

Ali, valja ponovo naglasiti da i pored ove manjkavosti istraživanje **Četiri priče s 'Otoka mladosti'** nudi rezultate koji otvaraju osmišljeniji prostor za djelovanje omladinske organizacije u organiziranju radnih akcija, a uz predstavlja i značajan korak naprijed u našoj ne baš bogatoj znanstveno-istraživačkoj praksi.

Vlasta Ilišin